

Pisma iz slovanskih krajev.

I.

Zagreb, koncem grudna 1889.

ozdrav izmed bratskega naroda, prijatelj moj! Ali nisi že mislil, da sem se v belem Zagrebu izgubil, ali pa, da so me v kako luknjo vtaknili? Ali se nisi že jezil, ker ni toliko časa ne duha ne sluha o meni, dasi sem Ti pri slovesu slovesno obljubil, da Te obiščem čim preje s kakim pisemcem? Takó je, da. Le jezi se, le, zaslužil sem; priznavam, kriv sem! Odlašal sem od dné do dné, in tako se je pisanje dobro oddahnilo: še le sedaj, po veselih božičnih praznikih, ojunačil sem se vendar toliko, da sem sedel k mizici, obrezal gosje pero (jaz pišem še vedno z gosjimi peresi; takova niso tako strupena in pa ostra, kakor so jeklena) in počel izpolnjevati dolžnost prijateljsko. Kasno sicer, a oprosti!

Jedva sem se nekoliko oddahnil. O božiču so me hoteli zasipati z najraznovrstnejšimi kolači, medenimi, maslenimi, orehovimi — klek naj si imena zapomni, jaz si jih nikdar ne bodem! — z rahlimi gibanicami, s sladkimi poviticami, s slavonskimi poprenjaci, z rumenimi purani in slastnimi odójki (mali prešiček). Ni konca ne kraja tem gostijam, tako, da ti nazadnje res dosadé. Vendar, kaj tu govorim! Znam, da so Ti slaščice in obliznice deveta briga; pogovorjala se bodeva raje o čem drugem, ker Te s takimi malenkostmi samo dolgočasim.

Malo pred božičem sem prejel knjige Slovenske Matice. Borne, čast Matice! Matica se res povzdiguje, ne sicer tako, kakor hrvatska (a tega smo si sami krivi, ne Matica), vendar tako, da smemo radostno in ponosno gledati na

napredek v nekoliko letih. Upajmo, da bode razumništvo slovensko še krepkeje podpiralo prvi slovenski književni zavod. Koliko mu bode tedaj koristila, ko jo bode narod z vsestransko podporo povzdignil na oni vrhunec, kateri ji pripada, ko bode z vonjem svojega cvetja napolnjevala vse kraje slovenske domovine, bistrila vsakemu um in blažila srcé, — to pojmi le oni, kateri zna, kaj je Hrvatom Matica Hrvatska.

Zanima Te izvestno, če Ti kratko očrtam društveno življenje Matice Hrvatske, katera je ponos vsakemu pravemu Hrvatu. Dné 15. grudna 1889 ob desetih zjutraj je bila v društveni hiši glavna seja Matice Hrvatske. Čuden slučaj je, da od treh predsednikov ni mogel nobeden predsedovati. Nemila smrt je ugrabila, kakor Ti je že znano, neumornega predsednika Matičinega, Ivana Kukuljevića-Sakcinskega; že pred njim se je preselil v boljo domovino predsednik književnega odbora, Janko Jurković, a predsednika gospodarskega odbora, Radoslava Lopašića, je pridržala bolezen domá, tako, da so morali Matičarji zborovati pod predsedovanjem najstarejšega odbornika, Ivana Benkovića.

Dvanajst let je, odkar se je »Matica Ilirska« prelevila v »Matico Hrvatsko«. Domoljubi hrvatski so uvideli, da se staro, slabo in trohljivo telo ne more dolgo vzdržati, in zato so preosnovali Matico Ilirsko v Matico Hrvatsko. In ta je zapela narodu hrvatskemu novo pesem, razveseljevala mu srce z zdravo, pošteno zabavo, bistrila mu um s poučnimi ali zabavno pisanimi knjigami, širila v njem omiko, bodrila ga in hra-

brila v boju za obstanek proti tujim, besnim elementom. Res so takrat — leta 1877 — stari domorodci, zadnji a živi spomenik iz navdušene mladeniške ilirske dôbe, nekako boječe in nezaupljivo gledali na mlado Matico Hrvatsko, češ, »ne bode nič; česar mi nismo mogli, ne bodejo niti ti neizkušeni mladiči«, vendar vstrajno in neprestrašeno delovanje je premagalo vse ovire. V dvanajstih letih svojega obstanka je razdelila Matica Hrvatska čez sto knjig razne vsebine, in to v 50.000 iztisih med svoj narod; na najlepšem kraju belega Zagreba se vzdiguje v zrak ponosna palača, Matičina lastnina, a poleg tega ima imetek kakih 60.000 gld. Kdo ne bi bil vesel takega napredka v tako malo letih!

Dvanajst let, in vendar kakova razlika! Takrat — leta 1877 — je prijel krmilo Matice stari, izkušeni brodar — Ivan Kukuljević, vodil Matico varno in premišljeno sredi valov, kateri so bili z raznih strani na mlado Matico. Letos so ga zagreblili — njega, katerega življenje je bilo nepretrgano, neutrudljivo delovanje, njega, kateri je zbral toliko dragocenosti narodnih, katere bi inače propale in se pozabile, njega, kateri je bil narodu pesnik, pisatelj, dramatik, zgodovinar, učitelj in voditelj, — a Matica, katero je vodil, ona je ostala čvrsta in trdna. — Pa ne samo on: Matico so letos zapustili tudi drugi književni velikani, najpopreje Anton Mažuranić, brat slavnega pesnika »Čengić-age« in bivšega bana, a za njim sta se poslovila od nje tudi Janko Jurković in Adolfo Veber: — ne vrnejo se nikdar več nazaj. Anton Mažuranić, eden od prvih osnovateljev Matice Ilirske in eden od njenih najtrdnjših stebrov, je zmajeval sam pri porodu Matice Hrvatske, ali vendar je ni nikdar pozabil,

in jo vedno čvrsto podpiral. Janko Jurković je deloval sam jako mnogo v Matici in povse iznenadil hrvatsko občinstvo s spisi, kakoršnih ni bilo navajeno, kateri so vsakega zabavali z zdravim humorjem, kateri so bili pisani v jedrnatem, gladkem, narodnem jeziku. A kaj naj rečem o Veberju? On je kot profesor vzgojil veliko talentov, kateri so sedaj stebri hrvatski književnosti, on je še v starosti oskrboval Matico z izvrstnimi prevodi latinskih klasikov in s »potopisom v Carjigrad«. Da, zelena gomila krije te četriri matiçarje, ali njih delovanje se bode še dolgo poznalo v hrvatski knjigi in ni Hrvata, kateri ne bi navdušeno vskliknil: »Slava njihovemu spominu!«

Toda pustiva pokojnike in vrniva se k živim! Vsakdo je željno pričakoval, koga bodo izbrali matiçarji predsednikom Matice, saj je pač važno, kdo vodi društvo, tako važno za narodni razvitek. A če je bilo to sicer važno, važno je v sedanjem času. Prav sedaj se nam je toliko boriti, da se nam književnost ne okuži, in da ne ostrupi baš onih, katere bi morala hraniti z zdravilno hrano. Vendar upam, da se je našel mož, dostojen, da bode na čelu društvu, kakoršno je Matica Hrvatska; upam, da mu ne bode pri tem nedostajalo niti zmožnosti, niti volje: ta mož je vseučilišni profesor Tadija Smičiklas. Daj Bog, da bi bil vreden naslednik svojega velikega prednika!

Ne bodem Ti našteval, prijatelj dragi, vseh mož, kateri so izbrani v odbor, le to naj še omenim, da je podpredsednikom izbran znani Jos. Eug. Tomić.

Matica Hrvatska voli tudi častne člene. Dosedaj je bila ta redka čast podeljena samo očetu slovenskega naroda, pokojnemu dr. Janezu Bleiweis, a sedaj je podelila Matica to

časť tudi slavnemu pesniku hrvatskemu — staremu Ivanu Trnskemu. Prav je, da se onemu, kateri se je vse svoje življenje trudil na hrvatskem književnem polju, kateri je uprav oče lepe književnosti hrvatske, podeli zaslužen priznanje. Bodi to starčku v znak hvaležnosti od ljubečega naroda, a mlajšim bodi to v vspodbudo in opomin, naj delajo vstrajno.

Mnogo je izgubila Matica Hrvatska z možmi, katere sem gori omenil, vendar se ji rane toliko ne poznajo, ker so na njih mesto stopile druge sile. Res čudno, da je Matica baš v tekočem letu pokazala svojo krepčino in moč, dasi so jo zadeli dosti bridke izgube. Evo pred pol leta je izdala enajst knjig, a kmalu po novem letu izdā drugih deset. To je življenje in rast, prijatelj moj! Ali pač ne? In ako Bog dá, podala nam bode v teku l. 1890 še kakovih deset knjig. Sedaj pa seštevaj — čez trideset knjig, izbornih po vsebini in lepih po opravi — v dveh kratkih letih in v tako žalostnih razmerah, v kakoršnih je narod hrvatski! Lepo število, kaj ne? Le imenuj mi društvo takega večjega in napred-

nejšega naroda, katero izdaje toliko in pa takih knjig, a za tako neznatno ceno!

Ne bodem našteval knjig, katere bodejo izšle v nekoliko dneh — o teh Ti bodem poročal kasneje, le toliko Ti naznanjam, da »Hrv. narodne pjesme«, katere že vsakdo težko pričakuje, ne izidejo še takoj. To bode ogromno delo, katero potrebuje časa, a izvestno bode dobro urejeno, ker ga urejujejo najizvrstnejši poznavalci narodnega blaga (dr. L. Marjanović, dr. Mil. Šrepel itd.).

Širi se Matica še vedno med hrvatskim občinstvom. Tako broji sedaj 7247 členov, za 482 več od lani. Upam, da se bode pribralo novih členov zaradi lepih knjig, katere izdaje. Posnemajmo Slovenci Hrvate in podpirajmo tudi mi bolj navdušeno svojo Matico!

Glej ga kleka! pismo je naraslo bolj, nego sem si mislil. Pisal Ti bodem zopet o priliki in upam, da ne bodeš tako dolgo čakal na pisemce, kakor si sedaj. A do tedaj, da si mi zdrav, »kao lav!«

Tvoj

Janko.

Domovini.

Boré se drugi za domovje svoje,
Boré, da v vrelih kri po zemlji vréva,
Da bela smrt bogato žetev žanje:
Sloven le moli, v solzah pesem péva;

In dédov rod iz črne zemlje kliče,
Ki s potom, s krvjo nekda jé je močil;
V nesreče pričo zove si mrličé,
Da ž njimi vred gorjá solze bi točil.

Oj, vstani, stari rod, solzó povečaj,
Da vzraste v potok, v reko silovito,
Pokrije zemljo drágo, se razlije
Po celem svetu — morje valovito!

Če nas ne bo, ko nas sovrag potere,
Ko zemljo sveto, dedno nam ukrade,
Ti solžno morje svetu véčno pričaj
Slovenov srčne rane, davne náde!

In vspuhti v zrak, v vihar se grozni skupi,
In grom in blisk in šum in točo vzrodi:
Maščuj nas solza in preplavi vrága,
Potopi ga v Slovenov solzni vodi!

J. —ek.

